

AFRİKA BİRLİĞİ BARIŞ VE GÜVENLİK KONSEYİ ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

CİHAN DABAN^{1*}

¹ Araş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, cihandaban@selcuk.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0002-2890-2415>

ÖZ

2002 yılında yenilenen adıyla Afrika Birliği olarak anılmaya başlanan örgütün yaşadığı değişiklik, yalnızca bir isim revizyonundan ibaret değildi. Bu değişiklik, aynı zamanda örgüte yeni birimler de kazandırdı. Barış ve Güvenlik Konseyi bu birimlerden biridir. Afrika bağımsızlık hareketlerinin başladığı 1950'lerden bu yana, kıta içi krizler, çatışmalar ve savaşlar neredeyse hiç dinmedi. Konsey, bu olumsuzlukların son bulması veya azalması amacıyla kurulan önemli bir organdır. Afrika Birliği Yürütme Konseyi tarafından seçilen ve Afrika Birliği Meclisi tarafından da onaylanan 15 üyeli Barış ve Güvenlik Konseyi'nin çatışmaları önleme, çözme ve yönetme konusunda aldığı veya alacağı kararlar oldukça kayda değerdir. Alınan kararların işleyiş sürecinde Afrika Birliği Komisyon Başkanlığı ile yürütülüyor olması önem arz etmektedir; fakat yeterli bir işleyiş olmadığının da altı çizilmelidir. Dolayısıyla 21. yüzyıl Afrika'sında devam etmekte olan kriz ve çatışmalar bu yetersizliği göstermektedir. Bu kapsamda makale hem Afrika Birliği hem de Barış ve Güvenlik Konseyi üzerine kısa bir değerlendirme yapmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Güvenlik, Afrika Birliği, Barış ve Güvenlik Konseyi.

Editör / Editor:

Ömer KURTBAĞ,
Erciyes Üniversitesi, Türkiye

Hakemler / Referees:

Sinan BARAN,
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
Ahmet Göksele ULUER,
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye

*Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Cihan DABAN
cihandaban@selcuk.edu.tr

JEL:

F50, F51, F52, F53, F54

Geliş: 27 Temmuz 2022

Received: July 27, 2022

Kabul: 13 Aralık 2022

Accepted: December 13, 2022

Yayın Tarihi: 30 Aralık 2022

Published: December 30, 2022

Atıf Önerisi / Cited as (APA):

Daban C. (2022),
Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Üzerine
Kısa Bir Değerlendirme,
Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi, 63, 31-37,
doi: 10.18070/erciyesiibd.1167596

A BRIEF EVALUATION OF THE PEACE AND SECURITY COUNCIL OF THE AFRICAN UNION

ABSTRACT

The change that the Union, which has started to be called African Union with its renewed name in 2002, has undergone was not only a revision of the name. It also won the Union new units. The Peace and Security Council is one of these units. Since the start of the African independence movements in 1950s, intra-continental crises, conflicts and wars have almost never ceased. The Council is a crucial organ that was founded for the purpose of termination of reduction of these negative events. The decisions made or to be made by The Peace and Security Council, which is selected by the Executive Council of African Union and approved by the Assembly of African Union and which has 15 members, so as to prevent, solve and manage the conflicts are noteworthy. It is of great value that the decisions made are executed with the Presidency of African Union's Committee during the operation processes. Yet, it needs to be underlined that there is no adequate mechanism. Hence the crises and conflicts persisting in the 21st century Africa show this inadequacy. The article, in this scope, has assessed both African Union and The Peace and Security Council briefly.

Keywords: Conflict, Security, African Union, the Peace and Security Council

GİRİŞ

Afrika Birliği'nden önce Afrika Birliği Örgütü olarak anılan örgütün kuruluş serüveni altmış yıl öncesine dayanmaktadır (Altan, 2008, s. 15-17). Ancak söz konusu serüvenden önce, örgütün kuruluşuna yol açan süreçlerden bahsetmek gerekir. Bu süreçlerin başında sömürgecilik politikası gelmektedir. Sömürgeciliğin tarihine bakıldığında; Antik (İlk) Çağ dönemine kadar veya daha da öteye götürülebilmektedir. Bu dönemden itibaren sömürgecilik olgusu günümüze kadar farklı boyutlarıyla süregelmiştir. Bu politik süreçten Afrika coğrafyası da etkilenmiştir (Luraghi, 2000, s. 13-20). Esas itibarıyla Afrika kıtası sömürgecilik politikalarından milattan önce etkilenmiş olsa da 1400 yılında Coğrafi Keşifler çağına başlamasıyla birlikte kıyı kesimlerinden başlamak üzere iç kesimlere doğru giden bir politik süreçle yoğun bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir (Arnold, 1995, s. 61-65).

Kıyılardan iç kesimlere doğru yayılan sömürgecilik faaliyetleri 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iç kesimlerde de büyük oranda etkisini gösterdi. Bu gelişmelerden hareketle Afrika kıtasının sömürgecilikle tanışma evresinin üç dönemden oluştuğundan bahsedilebilir. İlk dönem milattan öncesine denk gelen ve Fenikeliler ile Yunanlılar tarafından sömürgeleştirilmeye başlayan dönem olarak kabul edilirken, ikinci dönem Coğrafi Keşifler sürecinde ve sonrasında Portekiz ile İspanyollar tarafından başlatılan sömürgecilik dönemidir. Üçüncü ve son dönem olarak da 19. yüzyılın ikinci yarısında neredeyse tüm Avrupa güçleri tarafından başlatılmış olan sömürgecilik faaliyetlerini kapsayan dönemdir. Bu son dönemin iki süper gücü olarak da İngiltere ve Fransa ön plana çıkmaktadır. Kısacası neredeyse üç bin yıl öncesinde Fenikeliler tarafından başlatılan sömürgecilik politikası, bugün İngiltere ve Fransa doğrudan veya dolaylı bir şekilde devam etmektedir (Bıçakçı, 2018, s. 64-68).

Bilhassa ikinci dönem ve sonrasında sömürgecilik politikası incelendiğinde, Afrika'da sınır güvenliğinin olmadığı görülecektir (Nguendi, 2012, s. 1-4). Bu dönemde imparatorluklar, şehir devletleri ve krallıklar gibi siyasi mekanizmalar egemendi. Ancak 1648'de imzalanan Vestfalya (Westphalia) Antlaşması ile Avrupa'da Otuz Yıl ve Seksen Yıl Savaşları son bulmuş, dini meseleler de çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bunlara ek olarak devlet egemenliğine dayalı modern uluslararası ilişkiler süreci de başlamıştır. Bu süreçle birlikte her devlet kendi egemen sınırları içinde mutlak bir güce sahip olacak ve diğer devletler tarafından tanınacaktır, anlayışı da bu antlaşma ile egemen olmuştur. Bu anlayış büyük oranda Avrupa'da etkisini gösterdi. Avrupa dışında kalan bölgelerde sömürgeciler kendi realist politikalarına göre hareket ettiler. Afrika kıtasını işgal, ilhak ve sömürgeleştirirken kendi politikalarını ve milli değerlerini uyguladılar (Osiander, 2001, s. 260-266).

1884-1885 yıllarında düzenlenen Berlin Afrika Konferansı'nda alınan kararlar neticesinde tüm Afrika topraklarını topyekün işgal ederek ele geçirdikleri topraklarda mutlak egemenliklerine dayalı sınırlar çizdiler. Çizilen bu sınırlar sömüren güçlerce belirlendiği için aynı etnik veya dinden toplumların bölünmesi söz konusu oldu. Bu durum ise yapay sınırların ortaya çıkmasına sebebiyet verdi. Daha açık bir ifadeyle aynı topraklarda yaşaması gereken toplumlar farklı sınırlar içinde, farklı topraklarda yaşaması gereken toplumlar ise aynı sınırlarda yaşamaya başladılar. Bunun sonucu olarak da krizler, şiddetli çatışmalar ve savaşlar ortaya çıktı. Afrika halklarının bağımsızlıkları için harekete geçmesi II. Dünya Savaşı'na denk geldi. II. Dünya Savaşı başladığında aynı etnik ve dinden halkların farklı sınırlarda farklı sömürgeci güçlerin egemenliğinde olduğu bir ortamı yansıtyordu. Sömürgeciliğin etkisiyle başlayan süreç, yapay sınırların çizimi ve sosyokültürel yapının bölünmüşlüğü ile devam etti. Dolayısıyla güçlü bir siyasi mekanizmadan uzak, barış ve güvenliği tehdit eden bir ortamda Afrika halkları bağımsızlıklarını kazanmak veya elde etmek amacıyla harekete geçtiler (Craven, 2015, s. 31-36).

AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞUNA GİDEN TARİHSEL SÜREÇ

1850 yılına kadar Afrika topraklarında sömürgeci güçlerin etkisi söz konusu olsa da bu etki, genellikle, kıtanın kıyı kesimlerinde hissediliyordu. Fakat bu tarihten itibaren gelişigüzel bir politik uygulama ile kıtanın içlerine doğru hareket eden sömürgeci güçler kısa sürede

kıtaya ait doğal zenginliklerin farkına vardılar. Bunun yanı sıra dünya imparatorluklarının çoğunda yaşanan gerileme ve dağılma süreçleri de sömürgeciliğin sistemsel bir politikaya dönüşmesine sebebiyet verdi. Özellikle Afrika coğrafyasında etkili bir güç olan Osmanlı İmparatorluğu'nun 1850'lerden itibaren dağılma ve parçalanma sürecini hızlı yaşamaya başlaması, sömürgeci Avrupa güçlerinin Afrika'ya dair politik uygulamalarını gün yüzüne çıkartmalarına neden oldu (Ocheni & Nwankwo, 2012, s. 47-53).

1877-78 (93) Harbi'nde büyük bir yenilgi alan Osmanlı, bu yenilgiyle sömürgeci güçlerin Afrika'nın iç kesimlerinde ve Afrika'nın paylaşılmasında etkili olmalarının yolunu da açmış oldu. Bunun üzerine 1884-85 Berlin Afrika Konferansı'nı düzenleyen ve Afrika kıtasını kendi çıkarları doğrultusunda paylaştıran sömürgeci Avrupa güçleri, kıtanın dört bir yanını işgal, ilhak ve gasp etmeye başladılar. I. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle Afrika kıtası kısa sürede sömürgeci güçlerin egemenliği altına girdi. Yüzyıllarca sömürgecilik politikasını uygulamaya çalışan Avrupa güçleri, yaklaşık elli yılda Liberya ve Etiyopya dışında kalan tüm bölgelerde hâkimiyet kurabildiler (Minawi, 2018, s. 28-32).

1890 ile 1940 yıllarını kapsayan bu süre zarfında Afrika halkları da kendi topraklarını korumak, barışı tesis etmek ve güvenliği sağlamak adına sömürgeci güçlere karşı harekete geçtiler. Bu doğrultuda sivil toplum kuruluşlarını, siyasi parti oluşumlarını ve dernekler kurarak mücadele etmeye başladılar. Afrika'nın dört bir tarafına yayılan bu oluşumlar kısa sürede etkinliklerini arttırdılar. Özellikle Afrika halklarının bağımsız olmaları için harekete geçen liderler, bu oluşumların daha çok ses getirmesine, uyuyan halkların uyanmasına, milli birlik ve beraberlik için mücadele edilmesine ön ayak oldular. Bağımsızlık mücadelesinin ilk kıvılcımları Gana topraklarında Ganalı lider Kwame Nkrumah önderliğinde başlayarak diğer tüm bölgelere yayıldı. Bu yayılışı etkileyen en önemli süreçlerden biri II. Dünya Savaşı devam ederken ABD ve İngiltere tarafından dekolonizasyon sürecinin ilanıdır (Nkrumah, 1966, s. 75-78).

ABD Başkanı Roosevelt ile İngiltere Başbakanı Churchill tarafından imzalanan Atlantik Bildirisi, Afrika halklarının bağımsızlığı açısından önemli bir adımdır. 14 Ağustos 1941 tarihinde imzalanan Bildiri, savaş sonrasına ilişkin uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili görüşleri içermektedir. Bu sebeple Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın kurulmasına giden yolu açmıştır. Bildiride ele alınan en önemli konulardan biri, sömürge düzenine son vermek ve ulusların kendi geleceklerini kendilerinin belirleme hakkını (self determinasyon) başlatmak olmuştur (Hatcho, 2003, s. 123-125).

Churchill, The Second World War: War Comes to America başlıklı eserinde, Roosevelt ile birlikte savaş sonrasında kurmaya çalıştıkları dünya düzenine ilişkin projeksiyonlarından bahseder. Bu doğrultuda ABD ve İngiltere toprak elde etmeyi öngörmezken egemen haklarından ve öz-yönetim hakkından zorla yoksun bırakılmış ulusların bu hakları kendilerine iade edilmesine yönelik karar almışlardır. Bu bağlamda sömürge uluslarının bağımsızlık mücadelelerinin önu açılırken kuvvete başvurmama ilkesi teminat altına alınmaya çalışılmıştır (Churchill, 1969, s. 57-61).

ABD ve İngiltere sömürgelerin bağımsızlıklarını elde etmesinin önünü açarken diğer sömürgeci güçlerin bu sürece karşı direnmesi ve sömürgelerinden feragat etmek istememeleri de söz konusu olmuş ve şiddetli çatışmalara sebebiyet verdiği gözlemlenmiştir. Özellikle Fransa'nın sömürgelerini terk etmek istememesi büyük sorunlara yol açmıştır. Bu durum Afrika uluslarının sömürgeci güçlere karşı direniş göstermelerine ve bağımsızlık için mücadele etmelerine yol açtı (Sylvester & Anthony, 2014, s. 18-21).

Kwame Nkrumah Emperyalizmin Son Aşaması: Yeni Sömürgecilik adlı eserinde, İkinci Dünya Savaşı'nda ve özellikle 1945 yılından sonra bütün Afrika uluslarında anti-empyralist bir mücadeleden söz etmektedir. Bu mücadele, Afrika'da milli bilincin uyanmasına ve Afrika'nın her bölgesinde siyasi partilerin, sendikaların veya dini gruplaşmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nkrumah, Afrika'nın birçok ülkesinde siyasi partilerin temelini sınıf gerçeğinin değil, milli birlik ve beraberlik ruhunun teşkil ettiğini ifade etmiştir. Bu doğrultuda 1960 yılına kadar Afrika'nın milli kurtuluş hareketlerinde etkili olan bu siyasi oluşumlar bağımsızlık hareketlerini hızlandırmış ve ulusları cesaretlendirmiştir. Bu kapsamda bağımsızlık mücadelesinin

genişlemesine de yol açmıştır. Özellikle 1951 yılında Libya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Afrika uluslarının bağımsızlık yolundaki mücadeleleri daha da artmıştır. Bu mücadeleyle 1956 yılında Sudan, Tunus ve Fas, 1957'de Gana, 1958'de Gine bağımsızlıklarını kazanmayı başarmışlardır. 1960 yılında ise 17 Afrika ülkesi bağımsızlığına kavuşmuştur. 1960 yılında dünyanın çeşitli bölgelerinde ve özellikle Afrika kıtasında çok sayıda ulus, sömürgeci güçlerin yönetimi altındaydı. Birleşmiş Milletler Teşkilatı bu sömürge düzenine son vermek amacıyla harekete geçti. Bu hareket pratikte Atlantik Bildirisi ile çoktan başlamış olan dekolonizasyon sürecinin resmîyet kazanmasını sağladı. Böylece dekolonizasyon süreci, BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1960 tarihinde kabul ettiği 1514 sayılı "Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildirge" başlığını taşıyan Karar Tasarısı ile hayata geçmiş oldu (United Nations, 1960).

Bu Karar Tasarısı ile BM, self determinasyon sürecini başlatmaya çalışmıştır. Bu bağlamda ulusların sömürgeci devletlere bağlı kılınması, onların egemenliğine bırakılması, temel insan haklarının reddi anlamına geldiği gibi BM Teşkilatı'nın kurucu yasasına da aykırı olduğu vurgulanmıştır. Bu anlamda BM Antlaşması'nın Birinci Bölümü'nün birinci maddesinin ikinci bendinde yer alan "Uluslararasıda, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak" ifadesiyle self determinasyon hakkı güvence altına alınmıştır (BM Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı, t.y.).

Self determinasyon ile ilgili BM Genel Kurulu'nun kabul ettiği bir diğer önemli karar da 14 Aralık 1962 tarihli "Doğal Kaynaklar Üzerinde Sürekli Egemenlik" başlıklı 1803 sayılı Karar Tasarısıdır (United Nations, 1962). Bu Karar Tasarısı, doğal kaynaklar ve zenginlikler üzerindeki egemenlik hakkının ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkının önemli bir ögesi olduğuna vurgu yapmaktadır. 1514 ve 1803 sayılı Karar Tasarıları, uluslararası alanda Afrika uluslarının bağımsızlık mücadelelerinin en önemli meşruiyet kaynağıdır. Bu mücadele karşısında geri adım atmaya başlayan sömürgeci güçler, dekolonizasyon süreci çerçevesinde sömürgelerine bağımsızlık vermeye başlamışlardır. Ayrıca sömürge düzeninin rızaya dayalı olmadan sadece kuvvet kullanımı ile sürdürülemeyeceğini de kavramışlardır. Bağımsızlığını elde eden veya kazanan Afrika liderleri, bir araya gelerek Afrika Birliği Örgütü'nü kurdular. Kurulan bu Örgüt sayesinde birlikte hareket edebilecek ve birbirlerinin egemenliklerine saygılı olabilmek adına Örgüt'ün kararlarına bağlı olacaklarını da ilan ettiler (Hazar, 2018, s. 187-190).

AFRİKA BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NÜN KURULUŞU VE DÖNÜŞÜMÜ

Bağımsızlıklarını kazanan ülkeler toprak bütünlüklerini, egemenliklerini ve sınırlarını korumak amacıyla 25 Mayıs 1963 tarihinde Afrika Birliği Örgütü'nü kurdular. Sömürgecilere karşı direniş göstermiş, işgal dışında hiçbir zaman sömürgeci güçlerin egemenliğine girmeyen Etiyopya, örgütün merkezi olarak belirlendi. Bu tarihte bağımsızlığını kazanmış veya bağımsızlığı verilmiş 31 ülke vardı. Bu ülkelerin liderleri başkent Addis Ababa'da toplanarak Örgütü kurdular. 25 Mayıs'ta üye sayısı 31 olan Örgütün, 13 Aralık'ta Kenya'nın da Örgüte katılmasıyla üye sayısı 32'yi buldu. Kuruluşunu takiben Örgütün öncelikli ilkeleri arasında sömürgeciliğe son vermek, bağımsızlığını kazanan ülkeleri tanımak, sınırları korumak, yerli ve millî değerlere sahip çıkmak yer aldı (African Union Handbook, 2019, s. 14-15).

Afrika Birliği Şartı'nın Afrika Devletleri Arasında Sınır Anlaşmazlıkları başlığının alt kategorisinde bulunan "bağımsızlığını kazanan ülkelerin sınırlarına saygı gösterilecek ve önceden çizilmiş suni sınırlar kabul edilecektir" (Border Disputes Among, t.y.) ifadesi bazı kalıcı anlaşmazlıkların temel kaynağı oldu. Buradan hareketle bağımsızlığını kazanan Afrika ülkelerinin sömürgeci devletler tarafından çizilen suni sınırları kabul etmeleri yeni çatışma alanlarına zemin hazırladı; çünkü bu sınırlar aynı topraklar üzerinde birlikte yaşamaya gereken ulusların bölünmesine, ayrı yaşaması gereken ulusların da bir arada yaşamaya zorlanmasına neden oldu. Bu durum ise Afrika'da en önemli sorunlardan biri haline geldi; çünkü şiddetli

krizlere, çatışma ve savaşlara yol açtı. Dahası bu durumdan hareketle sömürgeci güçlerin Afrika'dan tamamen çıkmadığı, bazı yerli liderlerle işbirliği içerisinde olduğu da gözlemlendi. Bunun yanı sıra güvenlik sorunu da devam etti (Ataöv, 1977, s. 562-569).

Afrika Birliği Örgütü'nün kabul ettiği ve uti possidetis olarak bilinen 'neye sahipsen ona sahip çık' anlayışı, bağımsızlık sürecinden bugüne kadar gerçekleşen şiddetli çatışmaların en önemli kaynaklarından biri olmuştur (Mirzayev, 2017, s. 33-34). Çünkü bağımsızlığını kazanan devletler, sömürgecilerin "böl ve yönet" stratejisi ile çizdiği suni sınırlara tabi oldukları ve bu sınırları korumaya çalıştılar. Daha net bir ifadeyle neye sahipsen ona sahip çık anlayışı; hangi topraklara sahipsen o topraklar için mücadele et ve savaş politikasına dönüşmüştür. Bu durum ise çok etnikli/etnisiteli ve dinli Afrika coğrafyasında barış ve güvenlik problemlerini daha da derinleştirdi. Dekolonizasyon sürecinde birçok etnik kimliği bir arada tutan bağımsızlık halatı, bağımsızlığın hemen sonrasında yeni kurulan ulus devletlerin başarısız politikaları sonucunda hem çözülmeye başladı hem de yeni çatışma alanlarına sebebiyet verdi. 2000 yılına kadar Afrika Birliği Örgütü'ne üye olan devlet sayısı 54'ü bulmuştur. 1984 yılında Sahra Arap Demokratik Cumhuriyeti'nin Afrika Birliği Örgütü'ne üye olmasıyla birlikte Fas üyelikten çekilme kararı aldı. Bu bağlamda 2000 yılında Afrika Birliği Örgütü'nde üye devlet sayısı 53 olarak kaydedildi (Louw-Vaudran, 2018, s. 7).

Balingene Kahombo'ya göre; 1963-2000 yılları arası dönem incelendiğinde Afrika Birliği Örgütü'nün barış ve güvenlik konularındaki çabalarının uti possidetisten kaynaklı olarak işlemediği görülmüştür. Esas itibarıyla işletemeyen önemli bir politik uygulamadan dolayı Örgüt'ün feshedilmesi söz konusu olmalı iken, döneme yoğun bir sömürünün hâkim olması, ulus-devlet inşa süreçlerinin sömürgeci güçler tarafından manipüle edilmesi, ekonomik açıdan büyük sıkıntıların yaşanıyor olması, sömürgecilerle birlikte hareket eden Afrikalı liderlerin olması ve bunlar gibi birçok sorunun var olması nedeniyle bu iki konu daha ileriki dönemlere ötelenmiştir (Kahombo, 2018, s. 6-9).

Daha net bir ifadeyle bu dönemde her şeyden önce "bağımsızlık" için mücadele edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir; fakat bu bağımsızlık mücadelesinin de eşit şartlarda gerçekleştirilemediği gözlemlenmiştir. Özellikle Fransız ve İngiliz sömürgelerinde yaşanan siyasi rekabet ortamı anlaşmazlıkların ve çatışmaların farklı bir boyutunu ortaya çıkardı; çünkü çatışma ve savaşlar "yerli-yabancı" arasında devam ederken, kazanılan değil, verilen bağımsızlık politikası ile çatışmalar "yerli-yerli" arasında yaşanmaya başladı. Buradan anlaşılacağı üzere sömürgecilerce eğitilmiş ve bir ülkenin başına getirilmiş Afrikalı liderlerle, o ülkede yaşayan ve sömürgecilere karşı direniş gösteren yerli halklar arasında anlaşmazlıklar ve çatışmalar söz konusu olmaya başladı.

Bu politik uygulama kıtanın önemli sorunu oldu. Dolayısıyla kalıcılaşan bu sorun barış ve güvenlik için de önemli bir tehdit oluşturdu; çünkü "böl ve yönet" politikasının çok damarlı olan bu politikayla ilgili kıta halkları bağımsızlıktan bu yana şiddetli krizlerle, çatışmalarla ve zaman zaman savaşlarla küresel alanda gündem oldu. Askeri darbe sayısının yüksek olması, siyasi istikrarsızlıklar, etnik/dini gruplaşmalar, yolsuzluklar, derinleşen ekonomik sorunlar, anti-demokratik ve nepotist uygulamalar gibi pek çok sorun ortaya çıktı. Bu olumsuz gelişmelerin yanında, Afrika Birliği Örgütü'nün başarılı olduğu alanlar da vardı. Kuruluşunu takiben Örgüt'ün, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yaşanan Irk Ayrımcılığı (Apartheid) konusunda gösterdiği çabalar son derece büyük başarı olarak değerlendirilebilir. Nitekim sömürgeciliğe son verilmesinde kısmen sağladığı başarıları karşılıklı, Örgüt'ün; üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıkları, çekişmelerle, değişen dünya koşullarının takip edilmesini sağlayacak Kurucu Antlaşması'nda bazı değişikliklerin yapılamaması gibi sebeplerden kaynaklı etkili ve saygın bir kuruluş olmayı başaramamıştır (Tuncer, 1997, s. 20-25).

Bu gelişmeler ışığında barış ve güvenliğin tam anlamıyla sağlanamaması da dikkatlerden kaçmamıştır. Bu dönemde Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla dünyada hızla meydana gelen eko-politik değişiklikler, Afrika'da hızla artan silahlı çatışmalar ve terör örgütleri ile giderek daha da çok derinleşen ekonomik sorunlar nedeniyle Örgüt'ün daha etkin bir kuruluş olması yönünde yaygınlaşan bir karara varıldı. Bu bağlamda Örgüt'ün yeniden revize edilmeye gidilmesine

ilişkin ilk somut teklif 9 Eylül 1999 tarihinde Libya'nın Sirte kentinde düzenlenen Afrika Birliği Örgütü Zirve toplantısında dönemin Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi tarafından yapıldı. Çoğunluk tarafından uygun görülen bu teklif doğrultusunda yapılan çalışmalarla kısa sürede Afrika Birliği Örgütü'nde revize işlemleri başlatılmış olup yeni bir Kurucu Antlaşma metni hazırlanmış ve bu metnin 26 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmesi sağlanmıştır. Kurucu Antlaşma gereği; Afrika Birliği Örgütü'nün ismi Avrupa Birliği örnek alınarak Afrika Birliği'ne dönüştürülmüştür. Dolayısıyla 8 Temmuz 2002 tarihinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Durban kentinde düzenlenen son Afrika Birliği Örgütü Zirve toplantısında bu Örgüt fiilen sona ermiştir. Böylece Afrika Birliği Örgütü'nün yerini 9 Temmuz 2002 tarihinden itibaren Afrika Birliği almıştır (Altan, 2008, s. 15-16).

AFRİKA BİRLİĞİ'NİN YAPISI ÜZERİNE KISA BİR BAKIŞ

Afrika Birliği'nin en yüksek politika ve karar organı "kurul/meclis" olarak bilinen, Afrika Birliği'ne üye olan tüm devlet ve hükümet başkanlarından oluşan birimdir. Bu birimin altında ise yürütme konseyi yer almaktadır. Konsey; üye devletlerin ortak ilgi alanlarındaki politikaları koordine etmekle ve kararlar almakla yetkilidir; ancak meclise karşı sorumludur. Bu meclis üye devletlerin hükümetleri tarafından atanan dışişleri bakanlarından, diğer bakanlardan veya yetkililerden oluşmaktadır. Yürütme Konseyi'ne karşı Uzmanlaşmış Teknik Komiteler ile Daimî Temsilciler Komitesi sorumludur. Uzmanlaşmış Teknik Komiteler, üye devletlerin bakanlarından veya üst düzey yetkililerinden oluşmakla birlikte bu komitede önemli projelere ve programlara ilişkin çalışmalar yürütülür. Daimî Temsilciler Komitesi ise Yürütme Konseyi'nin çalışmalarını hazırlamakla görevli olup hem Daimî Temsilciler hem de üye devletlerin diğer tam yetkili temsilcilerinden oluşmaktadır (African Union Handbook, 2021, s. 12-13).

Afrika Birliği'nin bir diğer alt yapısını oluşturan en önemli aşama Barış ve Güvenlik Konseyi'dir. Konsey çatışmaları önleme, yönetme ve çözme organı olarak işlev yürütmektedir. Nitekim beş bölgeden oluşan kıtanın her bölgesinden seçilmiş 15 üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler var olan veya olası muhtemel çatışmaların bir an önce barışa dönüşmesi ve güvenliğin sağlanması için faaliyetler yürütmekle görevlidirler.

Barış ve Güvenlik Konseyi'nin dışında örgütün bir diğer organı da Afrika Birliği Komisyonu'dur. Bu komisyon, Afrika Birliği'nin sekreterlik işlerini yürütmekte olup bir başkan, başkan yardımcısı ve altı komisyon üyeden oluşmaktadır. Nitekim kıtanın karşı karşıya olduğu önemli sorunların görüşülüp karara bağlandığı bir parlamento da bulunmaktadır. Pan-Afrika Parlamentosu, Afrika ülkelerindeki sorunların ve kıtanın karşı karşıya olduğu konuların tartışılmasına konu edildiği ve karara bağlanmaya çalışıldığı bir organdır. Parlamento üyeleri üye devletlerin yasama organları tarafından belirlenmektedir (African Union: The Peace & Security Council, t.y.).

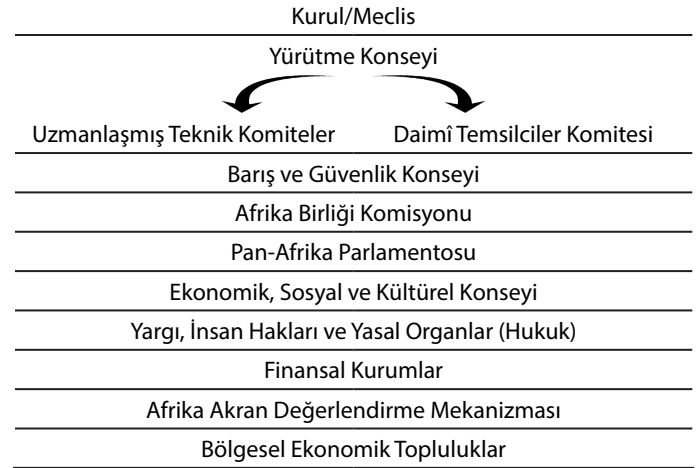
Afrika Birliği'nin alt kuruluşlarından biri de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konsey'dir. Afrika Birliği'nin ilkelerine, politikalarına ve programlarına katkı sağlamak adına Afrika Sivil Toplum kuruluşlarına imkân sağlanmaya çalışılmıştır. Bu fırsat doğrultusunda sivil toplum kuruluşları Afrika Birliği'nin yapısını dikkate alarak katkı sağlamaya çalışır. Bu katkı üye devletlerin sosyal ve profesyonel birimlerinden oluşan bir grupla yürütülür (African Union: Economic, Social & Cultural Council, t.y.).

Afrika Birliği'nin önemli kurumlarından biri de Yargı, İnsan Hakları ve Hukuk organlarıdır. Bu organların alt birimlerinde; Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu olmak üzere Afrika İnsan ve Halkların Hakları Mahkemesi, Afrika Birliği Uluslararası Hukuk Komisyonu, Afrika Birliği Yolsuzluk Danışma Kurulu ile Afrika Çocuk Hakları ve Refahı Uzmanlar Komitesi yer almaktadır (African Union: Judicial, Human Rights & Legal Organs, t.y.).

Her örgütlenmede olduğu gibi Afrika Birliği'nin de finansal kurumlarından bahsedilebilir. Afrika Merkez Bankası, Afrika Yatırım Bankası ile Afrika Para Fonu bahsi geçen kurumlara örnek gösterilebilir. Dolayısıyla bu kurumların asli görevleri, adlarından da anlaşıldığı gibi Afrika ülkelerinin ve halklarının ekonomik refahını yükseltmektir. Nitekim bu işlevler istikrarlı bir siyasi süreçle sağlanabilir. Bu noktada

Afrika Akran Değerlendirme Mekanizması devreye girmektedir. Bu mekanizmada; siyasi istikrara, hızlandırılmış ekonomik entegrasyonu, ekonomik büyümeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak siyasi ve ekonomik yönetim politikalarının, değerlerinin, standartlarının ve uygulamalarının benimsenmesi teşvik edilir. Son olarak Afrika Birliği'nin yapısında yer alan Bölgesel Ekonomik Topluluklar birimi de önemlidir. Esas itibarıyla sadece bir bölgede değil, geniş kapsamda Afrika Ekonomik Topluluğu aracılığıyla kıtada bölgesel bütünleşmeyi kolaylaştırıcı bölgesel gruplardan oluşan bir sistem olarak öne çıkmaktadır (Kahombo, 2018, s. 6-9). Tüm bu anlatılanlar doğrultusunda Afrika Birliği'nin şematik yapısı şekil 1'de olduğu gibi gösterilebilir.

ŞEKİL 1 | Afrika Birliği'nin Şematik Yapısı

Kaynak: __, *African Union Handbook 2021: Arts, Culture and Heritage: Levers for Building the Africa We Want (8. edition)*, Addis Ababa and New Zealand: African Union Comission Press, 2021, s. 12.

Afrika Birliği'nin şematik yapısına bakıldığında, birçok alt birimin mevcut olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında bütün birimler ele alınmayacak olup Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Konseyi'ne odaklanmıştır. Yüzyıllarca sömürülen bu kıtanın birçok özelliği vardır; ancak en önemli özelliklerinden biri, şüphesiz, zengin yer altı ve yer üstü doğal kaynaklara sahip olmasıdır. Zengin kaynaklara sahip olmasına rağmen kıtanın yoksullukla, yoksullukla, geri kalmışlıkla ve daha birçok olumsuz yönleriyle anılıyor olması, gerçekte söylem ve eylemler arasındaki zıtlığı gözler önüne sermektedir.

AFRİKA BİRLİĞİ BARIŞ VE GÜVENLİK KONSEYİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

33 maddeden oluşan Afrika Birliği Kurucu Antlaşması'nın barış ve güvenlik ile ilgili kararları oldukça önem arz etmektedir. Esas itibarıyla Afrika liderleri bağımsızlık hareketlerinin başladığı 1950'lerden bu yana yaşanan krizlerin, çatışmaların ve zaman zaman savaşların barış ve güvenliği ne ölçüde tehlikeye attığının farkındadırlar. 2000'li yıllar öncesi çatışmalar yoğun seviyede idi. Her ne kadar 2000 öncesi olarak ifade edilse de 21. yüzyılda da çatışmaların yoğunluk seviyesinde düşük veya yüksek bazı olduğu gözlemlenmektedir; ancak 2000 öncesine göre daha düşük yoğunluklu olarak devam ettiği ifade edilebilir. Bu açıdan Afrika Birliği Örgütü'nün revize edilme kararının alınmış olması önem arz etmektedir. Bu kararlardan biri Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kurulmasına ilişkin protokol olmuştur (Constitutif Act of African Union, t.y., s. 19-20).

9 Temmuz 2002 tarihinde Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Durban kentinde Afrika Birliği Örgütü'nden Afrika Birliği'ne geçişin kabul edilmesiyle birlikte Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kurulmasına karar verilse de esas itibarıyla Konsey'in kurulması 1990'lı yıllara dayanmaktadır. Bu yıllarda Afrika Birliği Örgütü tarafından çatışmaların önlenmesine yönelik reform arayışının sonucu olarak ortaya çıkan Barış ve Güvenlik Konseyi, Afrika Birliği'nin kurulmasıyla faaliyete geçmiştir. Durban kentinde verilen karardan bir buçuk yıl sonra Aralık 2003'te yürürlüğe giren Barış ve Güvenlik Konseyi, Ocak 2004'ten itibaren tam anlamıyla faaliyetlerine başladı (Levitt, 2003, s. 112-113).

Afrika Birliği Kurucu Antlaşması'nın Barış ve Güvenlik ile ilgili ilkelerinin öneminden bahsedilmiş, kıtadaki çatışmaların kıtanın sosyoekonomik kalkınmasının önünde büyük bir engel teşkil ettiğinin altı çizilmiştir. Buna ek olarak, tarihi nedenlerden kaynaklı ötekileştirme, dışlama ve asimilasyondan, coğrafi ve ekonomik nedenlerden kaynaklı gelir eşitsizliğine kadar yaşanan çatışmaların, barış ve güvenlikten yoksun olunmasından dolayı ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir. Buradan hareketle Afrika Birliği Kurucu Antlaşması'nda barış ve güvenlik konularına da yer verilerek 3. 4. ve 9. maddelerde bu konular dile getirilmiştir. Bu maddeleri açıklamadan önce kısaca Barış ve Güvenlik Konseyi'nin işleyişinden bahsetmek faydalı olacaktır (Constitutif Act of African Union, t.y., s. 5-10).

Barış ve Güvenlik Konseyi; çatışmaları önleme, yönetme ve çözüme odaklı olarak kurulmuş bir organdır. Bu organ, Afrika Birliği Meclisi'nin Kurucu Antlaşması'nın Birliğin Organları başlığını taşıyan 5. maddesinin 2. fıkrasında yer alan Meclisin/Kurulun kurulmasına karar verebileceği diğer organlar hükmü gözetilerek kurulmuştur (Constitutif Act of African Union, t.y., s. 8). Afrika Birliği'ne üye devletlerce kıtanın beş bölgesinden seçilmiş 15 kişiden oluşmaktadır. Her üye eşit oy yetkisine sahip olmakla birlikte tüm üyeler Afrika Birliği Yürütme Konseyi tarafından seçilmekte olup Afrika Birliği Meclisi tarafından onaylanmaktadır. 10 üye 2 yıllığına, 5 üye ise 3 yıllığına seçilmekte olup daimî üye bulunmamaktadır. 15 üye 15 koltukla temsil edilir; bu temsil aşaması kıtanın beş bölgesine göre dağılım göstermiştir. Doğu Afrika Bölgesine 3 koltuk düşerken Batı Afrika Bölgesine 4 koltuk düşmüştür. Kuzey Afrika Bölgesi 2 koltukla temsil edilirken Orta ve Güney Afrika Bölgeleri ise 3 koltukla temsil edilmektedir (African Union: The Peace & Security, t.y.).

Temsilcilerin seçilmesinde bazı temel prensipler gözetilmiştir. Bu prensipler Barış ve Güvenlik Konseyi'nin protokolü uyarınca; barış ve güvenliğin teşviki ve korunmasına katkı sağlama, bölgesel ve kıtasal çatışmaları çözüme veya önleme, barışı sağlama ve barış sürecine katılma ile tüm bu olaylarda sorumluluk alma isteğine ve yeteneğine sahip olma gibi birçok prensip ileri sürülmüştür. Dolayısıyla insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğüne riayet etme ve anayasal yönetime tabi olma gibi ilkeler de yer almıştır.

Barış ve Güvenlik Konseyi, çatışmaları önleme ve çözüme görevi nedeniyle bazı kurum ve kuruluşlarla karşılıklı iş birliği içerisinde. Bölgesel Ekonomik Topluluklar, Yönetim ve Çözüm için Bölgesel Mekanizmalar, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi gibi örgütlerle karşılıklı fikir alışverişi içerisinde. Bunların yanı sıra başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere Pan-Afrika Parlamentosu ile Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu gibi birçok organla da iş birliği yürütmektedir. Barış ve Güvenlik Konseyi'nin yan kuruluşları da önem arz etmektedir. Askeri Personel Komitesi ile Uzmanlar Komitesi bu hususta önemli iki organdır (Aning, 2008, s. 2-7).

15 üst düzey askeri temsilcilerden oluşan Askeri Personel Komitesi; barış ve güvenliğin teşviki ve sürdürülmesi için askeri gereksinimleriyle ilgili tüm eksikliklerde Barış ve Güvenlik Konseyi'ne yardım etmekle yükümlü bir organdır. Bu nedenle Askeri Personel Komitesi Afrika Birliği açısından önemli bir organ olarak görülmektedir. Uzmanlar Komitesi de Barış ve Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlara yönelik belgelerin hazırlanmasında ve Konsey'e yardım edilmesinde aktif faaliyette bulunan, 15 atanmış uzman ile 2 Barış ve Güvenlik Sekreterliği görevlisinden oluşan bir organdır (Sarkin, 2009, s. 20-23).

Esas itibarıyla Barış ve Güvenlik Konseyi ile ilgili birçok bilgi verilebilir. Bu bilgilerin tamamının burada verilmesi makalenin sınırlarını aşacak kadar yoğun bir çaba gerektirmektedir. Bu nedenle temel bazı bilgiler ışığında irdelenen Barış ve Güvenlik Konseyi'nin en önemli karar ve yetki aşamalarından biri de Afrika Birliği Komisyon Başkanı ile sahip olduğu yetkilidir. Karar, yetki ve görev tanımına ilişkin uygulama şekil 2'de belirtildiği gibidir.

Şekil 2'de yer alan maddeler incelendiğinde Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Afrika Birliği açısından önemli bir organ olduğunu göstermektedir. Dahası bu Konsey'in birçok alt birimi de bulunmaktadır. Bağlantılı olarak çalıştığı alt birimlerden Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, Konsey'in temel yapı taşlarından biri olarak görülmektedir. Mimariye bağlı olarak da barış ve güvenliği sağlamak için diploması trafiğinin ve arabuluculuğun sürdürüldüğü Bilge Paneli de yer almaktadır. Çatışma Önleme ve Barış Arabuluculuğu'nda Afrika Kadın

ŞEKİL 2 | Barış ve Güvenlik Konseyi'nin Temel Bazı Yetkileri

Çatışmaların meydana geldiği yerlerde barış inşa etme görevini üstlenmek

Barış destekleme misyonlarının kurulmasına ve yönetilmesine izin vermek ve görev sürelerini genel yönerge ile belirlemek

Kıtada barış, güvenlik ve istikrarın teşviki için bölgesel mekanizmalar ile Afrika Birliği arasındaki koordinasyonu sağlamak

Silahlı çatışmalarda veya büyük doğal afet anlarında insani eylem politikalarını desteklemek ve kolaylaştırmak

Silahların kontrolü ve silahsızlanma ile ilgili sözleşme ve antlaşmaların sağlanmasını teşvik etmek

Soykırımı ve insanlığa karşı suçlara yol açabilecek politikaların uygulanmasını önlemeye çalışmak

Demokratik uygulamaların, hukukun üstünlüğünün, temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik takibatın yapılmasını sağlamak

Kaynak: African Union: The Peace & Security Council, <https://au.int/en/psc>
Erişim Tarihi: 04.08.2022.

Ağı, Kıtasal Erken Uyarı Sistemi, Barış Fonu, Afrika Bekleme Gücü ile Barışı Destekleme Operasyonları da Barış ve Güvenlik Konseyi'nin alt birimleridir. Tüm bu birimlerden hareketle Konsey, Afrika'daki çatışmaları, savaşları, soykırımları ve ansızın ortaya çıkan şiddetli krizleri önleme, çözüme ve yönetme süreçlerini kontrol etmeye çalışır. Ancak Barış ve Güvenlik Konseyi'nin tüm bu politik uygulamalarına yönelik bir değerlendirme yapılacak olursa; Konsey ile ilgili çok olumlu bir değerlendirmenin yapılamayacağı ortadadır (African Union: Instrument Relating to the African Union Peace Fund).

21. yüzyıl Afrika'sında yaşanan çatışmalar oldukça fazladır. Sadece 2021 yılında Sahra-altı Afrika'da şiddet içeren ve içermeyen çatışmalar başta olmak üzere yaşanan çatışmaların sayısı 355 olarak kaydedilmiştir (HIİK, 2022, s. 15). Nitekim çeşitli nedenlerle (etnik, dini, siyasi, ekonomik vs.) ortaya çıkan bu çatışmaların seyirinde devamlılığın gözlemleniyor olması barış ve güvenlik açısından bazı politik uygulamaların yetersiz kaldığının göstergesidir. Bu doğrultuda Barış ve Güvenlik Konseyi'nin belirtilen yetkileri çerçevesinde çatışmaları önleme, çözüme ve yönetme aşamalarında yetersiz kalması, esas itibarıyla Konsey'in yetkilerine üye devletlerin uymadığını da göstermektedir. Bu durum 15 üye devletin üst düzey yetkilerinin Konsey'de yer almasının yetersizliğini de ortaya çıkartmaktadır. Fakat çatışmaların temel nedenlerinden birini uti possidetis sorununun oluşturuyor olması ve bu sorunun bağımsızlığın ilk yıllarına kadar götürülebilir olması 2000 öncesi ile sonrası çatışmaların karşılaştırılmasını elzem kılmıştır. Dahası eski sömürgeci güçlerle iş birliği içerisinde olan Afrikalı liderlerin olması da Barış ve Güvenlik Konseyi'nin başarılı olunmasındaki engellerden biri olarak kaydedilmektedir (Levitt, 2003, s. 112-113).

Bu karşılaştırma doğrultusunda 21. yüzyılda yaşanan çatışmaların 20. yüzyıla göre daha düşük yoğunluklu seyrettiği ileri sürülebilir. Buradan hareketle 21. yüzyılda Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kısmen de olsa başarılı sonuçlar elde ettiğinin altı çizilebilmektedir. Nitekim bu Konsey'in ortaya çıkmasını öngören reform süreci 1990'lı yıllarda başlamıştı. Afrika Birliği ile hayata geçen bu Konsey, barış ve güvenlik açısından çatışmaları önlemede, çözüme ve yönetmede de kısmen etkin çalışmalar yürüttüğünden bahsedilebilir.

Afrika'daki çatışmaların birçok nedeni olmakla birlikte sadece 15 üyenin alacağı veya alacağı kararlarla çözülemeyeceği aşikârdır. Bilhassa siyasetin konjonktürel değişimleri Konsey'in faaliyetlerine katılan ülke temsilcilerinin tutumlarını etkileyebilmekte ve Konsey'in "verimli" hareket edebilmesini engelleyebilmektedir. Daha açık bir ifadeyle çok iyi dost olduklarını beyan eden iki devlet, çıkarların zedelenmesi sonucu ansızın düşmanca politik uygulamalarda bulunabiliyorlar. Nitekim 15 üyenin Konseyi temsil etmesinde de bu uygulama geçerliliğini koruyabilmektedir. Her ne kadar Konsey'e yetki genişlemesi verilmiş olsa da bu Konsey'in alacağı kararların uygulanması önemlidir. Uygulanmayan kararların hiçbir hükmü söz konusu değildir. Bundan dolayı Afrika'daki çatışmaların önlenmesinde, çözümünde ve yönetiminde sadece Konsey'in alıp uygulayacağı bir karar olmamakla birlikte en önemli mercilerin Afrika Birliği'nin öngördüğü 55 ükeli Afrika kıtasındaki 55 liderin kararlarıdır. Liderlerin alacağı kararların

çıkartması sebebiyet veriyor olması ise doğal olarak krizlerin, şiddetlerin, çatışmaların ve zaman zaman iç savaşların devam etmesine neden olmaktadır. Yine de Barış ve Güvenlik Konseyi'nin çatışmaları önlemeye çalışmadaki faaliyetleri yadsınamaz bir gerçektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Küresel basında Afrika kıtasının genel görünümü yoksulluk, fakirlik, yolsuzluk, istikrarsızlık, güvensizlik ve bunlara bağlı olarak krizler, çatışmalar ve askeri darbeler ile anılmaktadır. Esas itibarıyla sömürgecilikten kaynaklı bir görünüm olsa da bu görünümü tamamen sömürgecilik faaliyetlerine bağlamak olmaz; çünkü sömürgeci güçler kadar Afrika'nın bazı yerli liderleri de bu görünüme ortak olmuş durumdur. Afrika'nın bağımsızlık hareketlerinin kıvılcım verdiği 1950'lerden beri kıtada ciddi anlamda düzen sağlanmış değildir. Düzenin sağlanması adına harekete geçen bazı liderler oldu. Bu liderler sayesinde 25 Mayıs 1963 tarihinde Afrika Birliği Örgütü kuruldu. Örgüt'ün nihai amaçları arasında bağımsızlığını kazanan ülkelerin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı göstermenin yanında birbirlerini korumak adına da birlikte hareket etme kararları alındı. Bu kararlar sömürgeci güçlere karşı alınmış olsa da yerli liderler arasında da zamanla bir anlaşmazlık sorunu oluştu. Bu bağlamda en önemli sorunlardan biri yapay sınırlar sorunu oldu. Yapay sınırların aynen kabul edilmiş olması toplumlara birbirinden ayırdı. Bu da doğal olarak çatışmalara ve iç savaşlara sebebiyet verdi. Bu şiddetli çatışmalar 2000 yılına kadar devam etti; ancak bu yıldan sonra da neredeyse hiç bitmedi. Bunun üzerine Afrika Birliği Örgütü'nün revize edilmesinin gerekliliği ortaya çıktı. Dolayısıyla 2002 yılında revize edilmiş haliyle faaliyetlerine başlayan Afrika Birliği, çatışmalara çözüm amaçlı Barış ve Güvenlik Konseyi'ni oluşturdu. Bu oluşum oldukça yerinde bir adım olarak görülmelidir; fakat yetersiz olduğu da apaçık ortadadır. Bunun da temel sebeplerinden biri on yıllarca başkanlık koltuğunda oturan, eski sömürgeci güçlerle birlikte hareket eden Afrikalı liderlerin olmasındandır.

Son yıllarda incelenen ve gözlemlenen faaliyetlere bakılırsa; Afrika'da artan askeri darbeler, şiddetli çatışmalar, ekonomik yolsuzluklar ve farklı ideolojik temellere dayalı ortaya çıkan terör gruplarından hareketle Barış ve Güvenlik Konseyi'nin tam anlamıyla işleyemediğini ifade etmek mümkündür. Bu olumsuz durumların müsebbibi olarak da 15 üyeli Barış ve Güvenlik Konseyi'ni göstermek elbette ki yanlıştır. Asıl sorun Afrika Birliği'nde alınan kararların üye devletlerin liderleri tarafından kendi ülkelerinde uygulanmamasıdır. 21. yüzyılda yaşanmaya devam eden bu sorunlara yönelik çözümlerin üretilmemesi de ayrı bir sorunu ortaya çıkartmıştır. Küresel dünyanın teknolojik çağında birbirleriyle etkileşim halinde olmayan toplum neredeyse yok denilecek kadar azınlıktadır. Daha açık bir ifadeyle asıl sorun; farklı etnik ve dinlerden oluşan toplumların bir arada yaşama sorunu değil, hükümetlerin uygulamak istemediği eşitlik ilkesine dayalı düşüncedir. Bu sorunlar çoğaltılabilir. Nepotizme dayalı politik uygulamalar sorunu, ekonomik yolsuzluklar sorunu, siyaseti istikrarsızlaştırma sorunu ve gelir dağılımında kendinden olanların refahını artırma sorunları olarak ifade edilebilir. Bu gibi kararların uygulanmasına paralel olarak anlaşmazlıklar, krizler, çatışmalar ve savaşlar ortaya çıkmaktadır.

Tüm bunlar ise barış ortamından uzak, güvensizlikle anılan bir ortama sebebiyet vermektedir. Görünen o ki, Afrika Birliği bu gibi olumsuzlukları azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kurulmasını ve önemli yetkilerin verilmesini öngördü. Konsey'e verilen yetkiler değerlendirildiğinde; çatışmaların önlenmesinde, çözümünde ve yönetilmesinde önemli bir karar organı olarak görülen Barış ve Güvenlik Konseyi, esas itibarıyla on yıllarca başkanlık koltuğunda oturan ve halen eski sömürgeci güçlerle iş birliği içerisinde olan bazı Afrikalı liderlerin var olmasından dolayı çatışmaları önlemede, çözmede ve yönetmede yetersiz kalmaktadır. Yine de kurulmadan önceki çatışma ortamına göre önemli oranda çatışmaları önlediği ve çözüme kavuşturduğu söylenebilir; ancak yetersiz kaldığı apaçık ortadadır. Afrika Birliği'nin 50. yıl dönümünde yani Mayıs 2013 tarihinde Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Mecliste önemli bir karara imza attılar. Karara göre Afrika'daki çatışmaların yükünü gelecek nesillere bırakmadan ortadan kaldıracaklarına dair bir toplantıydı. Buna göre 2020'ye kadar

silahları susturma ve sorunları çözmeye odaklı bir faaliyet yürütülecek ve kıta huzura erecekti. Bunun gerçekleşmesi için Barış ve Güvenlik Konseyi'nin işlerliğine ihtiyaç duyulmuştur. Bunun üzerine Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin 16 Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen 648. toplantısında, 2020 yılına kadar Afrika'da Silahları Susturmak için Pratik Adımlara İlişkin Afrika Birliği Ana Yol Haritası Taslağı'nı değerlendirdi. Bu değerlendirme ile birlikte harekete geçen Barış ve Güvenlik Konseyi 2020'ye kadar çatışmaları önleyecek ve çatışmasız bir ortam oluşturacak faaliyetlerde bulunacaktır; ancak görünüm o ki çatışmasız bir ortam oluşturulmadığı gibi her geçen gün kıtanın çatışmalarını farklı boyutlarıyla karşılaşıyor olması konseyin yetersiz kaldığının somut göstergelerinden biri olarak kaydedilmektedir.

Küresel anlamda ele alındığında Afrika'nın güvenliği üzerine BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ham madde kaynaklarının yanı sıra sınır uyumsuzluklarından kaynaklı ortaya çıkan terör gruplarının saldırıları sonucunda Afrika'da ciddi bir güvenlik sorununun oluştuğunu ve bunun önlenmesinde Barış ve Güvenlik Konseyi'nin yetersiz kaldığından bahsetmektedir. Bu doğrultuda 2019-2021 yıllarında Gabon, Kamerun, Kongo, Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin sınır bölgelerinde yaşanan yasadışı maden kaçakçılığı başta olmak üzere terör faaliyetlerine karşı çalışmaların yürütüldüğünü; yine de yetersiz kaldığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla bu yetersizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik Barış ve Güvenlik Konseyi ile birlikte hareket ettiğini, BM Bölgelerarası Suç ve Adalet Araştırma Enstitüsü ile Sahel bölgesinde eğitim atölyeleri düzenlediklerini belirtmiştir.

Ekim 2022'de düzenlenen Barış ve Güvenlik Konseyi toplantısında Afrika Birliği Siyasi İşler, Barış ve Güvenlik Komiseri Bankole Adeoye'ye göre; sınır ötesi organize suç ağlarının, terör gruplarının ve bu gruplara destek verenlerin, ham madde kaynaklarıyla ilgili suçları destekleyen yasa dışı silah ve mühimmat kaçakçılığında etkili olduklarının altını çizerek sorunun kaynağına dikkat çekmiştir. Daha açık bir ifadeyle sorunun sadece Afrika ülkelerinden değil, kıta dışı bazı güçlerin müdahalesiyle de önlenemediğinden bahsetmiştir. Yine Çin temsilcisinin açıklamaları da önem arz etmiştir. Temsilciye göre, Afrika'da yaşanan güvenlik sorunlarının temel sebeplerinden biri ham madde kaynaklarının varlığından kaynaklanmaktadır. Esas itibarıyla bu zengin kaynakların korunması ve kıta dışı güçlerin yardımcı olmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Fakat Çin'in Afrika'daki faaliyetleri incelendiğinde, temsilcinin sarf ettiği bu cümlelerinin pek de kayda değer olmadığı anlaşılacaktır. Fransa temsilcisinin iddia ettiği önemli bir husus da toplantıya damgasını vurmuştur. Fransa temsilcisi, Eş-Şebab örgütü için önemli bir gelir kaynağı olan kömür ihracatına ambargo kararının Somalili yetkililerce verilmesi üzerine, bu ambargoyu ihlal ederek Somalili yetkililerle iş birliği içinde yürüttükleri çabanın olumlu sonuçlanmasıyla barış ve güvenliğin ne ölçüde sarsıldığının altını çizmiştir. Daha açık bir ifadeyle yetkililerle örgüt üyelerinin birlikte hareket etmelerinden dolayı barış ve güvenliğin sağlanamamasından bahsetmiştir. Toplantıda yer alan Rusya temsilcisi de, Afrika ülkelerinin kendilerini 'tek bir dev taş ocağına' çeviren eski sömürgeci güçlerin varlıklarını devam etmelerinden bahsederek bu güçlerin Afrika'ya verdiği zararı Afrika halklarının henüz atlatamadığını, her ne kadar barış ve güvenlikten bahsedilse de eski sömürgeci güçlerin müdahale edebildiklerinden bahsetmiştir. Tüm bu açıklamalar ışığında Barış ve Güvenlik Konseyi'nin niçin tam anlamıyla başarılı olamadığı anlaşılmaktadır. Bu hususta ne Afrikalı yetkililer ne de kıta dışı güçler barışın ve güvenliğin sağlanmasını tam anlamıyla istememekte, çıkarlar doğrultusunda hareket etmektedirler (United Nations Security Council, 6 October 2022).

Bu yetersizliğin oluşmasında ise Birliğe üye devlet liderlerinin Barış ve Güvenlik Konseyi'nin kararlarını göz ardı etmelerinden kaynaklanmaktadır. Buradan hareketle eski sömürgeci güçlerle ve terör gruplarıyla iş birliği yapan yerli liderler olduğu sürece kıtadaki çatışmaları ne Afrika Birliği ne de Barış ve Güvenlik Konseyi tamamen azaltılabilecek ya da ortadan kaldıracabilecektir.

KAYNAKÇA

1. ____, *African Union: Economic, Social & Cultural Council*, <https://au.int/en/about/ecosoc> Erişim Tarihi: 26.07.2022.
2. ____, *African Union Handbook 2019, Sixth Edition*, Addis Ababa: African Union Commission Press 2019.

3. ____, *African Union Handbook 2021: Arts, Culture and Heritage: Levers for Building the Africa We Want* (8. edition), Addis Ababa and New Zealand: African Union Comission Press, 2021.
4. ____, *African Union: Instrument Relating to the African Union Peace Fund*, https://au.int/sites/default/files/documents/35298-doc-aupeacefund_instruments.pdf Erişim Tarihi: 05.08.2022.
5. ____, *African Union: Judicial, Human Rights & Legal Organs*, <https://au.int/en/legal-organs> Erişim Tarihi: 26.07.2022.
6. ____, *African Union: The Peace & Security Council*, <https://au.int/en/psc> Erişim Tarihi: 25.07.2022.
7. Altan, C. (2008). "Afrika Birliği", (editör: Fatma Günce Kanlı), *Türkiye-Afrika Birliği*, İstanbul: TASAM Yayınları.
8. Aning, K. (2008). "The African Union's Peace and Security Architecture: Defining an emerging response mechanism", *Lecture Series on African Security*.
9. Arnold, D. (1995). *Coğrafi Keşifler Tarihi*, (çeviren: Osman Bahadır), İstanbul: Alan Yayıncılık.
10. Ataöv, T. (1977). *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
11. Bıçakçı, H. (2018). "Sömürge Öncesi Dönemden Günümüze Afrika'da Kentler ve Kentleşme Hareketleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 32.
12. ____, "BM Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü", <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf> Erişim Tarihi: 19.02.2022.
13. ____, "Border Disputes Among African States, AHG/Res.16(I)", <http://www.peaceau.org/uploads/ahg-res-16-i-en.pdf> Erişim Tarihi: 21.02.2022.
14. Churchill, W. S. (1969). *The Second World War: War Comes to America*, (6. Baskı), London: Cassell Publisher.
15. Constitutive Act of African Union, https://au.int/sites/default/files/pages/34873-file-constitutiveact_en.pdf Erişim Tarihi: 01.08.2022.
16. Craven, M. (2015). "Between law and history: the Berlin Conference of 1884-1885 and the logic of free trade", *London Review of International Law*, Volume 3, Issue 1.
17. Hacho, Y. (2003). "The Atlantic Charter of 1941: A Political Tool of Non-belligerent America", *The Japanese Journal of American Studies*, No. 14.
18. Hazar, N. (2018). *Sovyet Tehdidinin Gölgesinde Türk Dış Politikası: Kuzey Afrika Örneđi*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü Yayınları.
19. Heidelberg Institute for International Conflict Research/HIIC. (March 2022). *Conflict Barometer 2021*, Germany: HIIC Press,
20. Kahombo, B. (December 2018). "The Peace and Security Council of the African Union: Rise or Decline of Collective Security in Africa?", *KFG Working Paper*, No. 23.
21. Levitt, J. I. (2003). "The Peace and Security Council of the African Union: The Known Unknowns", *Journal of Transnational Law & Contemporary Problems*, Vol. 13, No. 109.
22. Louw-Vaudran, L. (January 2018). "The meaning of Morocco's return to the African Union", *Institute for Security Studies*.
23. Luraghi, R. (2000). *Sömürgecilik Tarihi*, (çeviren: Halim İnal), İstanbul: E Yayınları.
24. Minawi, M. (2018). *Osmanlılar ve Afrika Talanı: Sahra'dan Hicaz'a İmparatorluk ve Diplomasi*, (çeviren: Aşen Gür), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
25. Mirzayev, F. (2017). "General Principles of International Law: Principle of Uti Possidetis Juris", *Moscow Journal of International Law*, No. 3.
26. Nguendi, F. (2012). "Africa's International Borders as Potential Sources of Conflict and Future Threats to Peace and Security", *Institute for Security Studies*, No. 233.
27. Nkrumah, K. (1966). *Emperyalizmin Son Aşaması: Yeni Sömürgecilik*, (çeviren: A. Sarıca), İstanbul: Gerçek Yayınevi.
28. Ocheni, S. & Nwankwo B. C. (2012). "Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa", *Cross-Cultural Communication*, Vol. 8, No. 3.
29. Osiander, A. (2001). "Sovereignty, International Relations, and the Westphalian Myth", *International Organization*, Vol. 55, No. 2.
30. Sarkin, J. (2009). "The Role of the United Nations, the African Union and Africa's Sub-Regional Organizations in Dealing with Africa's Human Rights Problems: Connecting Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect", *Journal of African Law*, Vol. 53, No. 1.
31. Sylvester, O. A. & Anthony O. I. (2014). "Decolonization in Africa and Pan-Africanism", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 23.
32. Tuncer, H. (1997). *İrkçılıktan Özgürlüğe: Güney Afrika*, İstanbul: Çağdaş Yayınları.
33. United Nations, "Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples: General Assembly Resolution 1514 (XV) of 14 December 1960", <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Independence.aspx> Erişim Tarihi: 18.02.2022.
34. United Nations, "General Assembly resolution 1803 (XVII) of 14 December 1962, "Permanent sovereignty over natural resources", <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/resources.pdf> Erişim Tarihi: 19.02.2022.
35. United Nations/Security Council, "Peace and Security in Africa-Security Council, 9147th meeting", 6 October 2022, <https://media.un.org/en/asset/k1y/k1y6n5o7vm> Erişim Tarihi: 26.11.2022.